

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΎΛΗ

Παρακάτω παραθέτουμε τις απαντήσεις ερωτήσεων του σχολικού βιβλίου, οι οποίες από τυπογραφικό λάθος δεν συμπεριλήφθηκαν στο βιβλίο *Ευριπίδη Ελένη Γ΄ Γυμνασίου*.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

στ. 495-541 **ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ** (σελ. 45 του σχ. βιβλίου)

3 Μέχρι τώρα είδαμε το Μενέλαο στην τραγική του διάσταση. Ο Μενέλαος όμως προβληματίζει: είναι πράγματι τραγικό πρόσωπο ή μια φιγούρα που σκιαγραφείται με κωμικές πινελιές; Πολλά και αντιφατικά σχόλια έχουν γραφτεί γι' αυτόν. Διαφορετικές είναι και οι σκηνοθετικές ερμηνείες. Έτσι, η παρουσία του Μενέλαου προκαλεί στους αναγνώστες/θεατές άλλοτε χαμόγελο ή γέλιο, άλλοτε λύπηση και οίκτο, άλλοτε κλαυσίγελο.

- **Ας αναζητήσουμε στη σκηνή με τη Γερόντισσα στοιχεία που μπορούν να δικαιολογήσουν τους διαφορετικούς τρόπους θεώρησης του ήρωα.**

Στη σκηνή με τη Γερόντισσα, λόγω της αντι-ηρωικής εμφάνισης και συμπεριφοράς του Μενέλαου υπάρχουν στοιχεία που μπορούν να δικαιολογήσουν τους διαφορετικούς τρόπους θεώρησης του ήρωα:

- Η ελεεινή εμφάνιση του ρακένδυτου ναυαγού Μενέλαου, η οποία δημιουργεί έντονη αντίθεση με το γεγονός ότι είναι βασιλιάς.
- Η εξευτελιστική μεταχείρισή του από τη Γερόντισσα: τον διώχνει με απειλές και τον ειρωνεύεται.
- Δακρύζει, καθώς αναλογίζεται την ευτυχία και τη δόξα που είχε στο παρελθόν σε αντίθεση με την άθλια κατάσταση στην οποία τώρα βρίσκεται.
- Απελπίζεται μόλις μαθαίνει ότι βρίσκεται πολύ μακριά από την πατρίδα του.
- Ταράζεται και βρίσκεται σε λογική σύγχυση, μόλις μαθαίνει ότι η Ελένη ήταν μέσα στο παλάτι.

Όλα αυτά τα στοιχεία επιτείνουν την τραγικότητα του Μενέλαου, αλλά και προκαλούν αντιφατικά συναισθήματα γι' αυτόν στους θεατές: από τη μια χαμόγελο ή γέλιο, από την άλλη λύπηση και οίκτο.

στ. 617-658 **ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ** (σελ. 53 του σχ. βιβλίου)

Στη διπλανή φωτογραφία βλέπουμε το σχέδιο του σκηνοθέτη Δ. Παπαϊωάννου για μια παράσταση που σκηνοθέτησε (Η Ορέστεια του Ξενάκη).

Δοκίμασε να σχεδιάσεις με ανάλογο τρόπο στην παρακάτω αναπαράσταση του αρχαίου θεάτρου την κίνηση ή τη στάση του Χορού, της Ελένης και του Μενέλαου στη σκηνή αυτή (στ. 576-658).

Ο Χορός είναι χωρισμένος σε δύο ημιχόρια και εξέρχεται από το παλάτι από τις δύο πλαϊνές θύρες. Από τις παρόδους εισέρχεται στην ορχήστρα. Η Ελένη, όπως η ίδια δηλώνει, βγαίνει από το παλάτι ακολουθώντας το Χορό, και κατευθύνεται προς τον τάφο του Πρωτέα (στ. 588, 604-605, 607-608). Μόλις βλέπει το Μενέλαο, ορμά κυριολεκτικά προς τον τάφο (στ. 604, 607). Ο Μενέλαος, που, όπως φαίνεται, κρυβόταν πίσω από τον τάφο του Πρωτέα, βλέποντας αυτή τη συμπεριφορά της Ελένης κινείται προς το μέρος της για να την πιάσει, ενώ αυτή προσπαθεί να τον αποφύγει. Η σκηνή διακρίνεται για την έντονη εξωτερική –σωματική– δράση και κίνηση.

στ. 617-658 ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ (σελ. 53 του σχ. βιβλίου)

1 Ο Μενέλαος, εγκλωβισμένος στην πλάνη του, νομίζει ότι η πραγματική Ελένη είναι ένα φάντασμα. Η αντίθεση ανάμεσα στο είναι και το φαίνεσθαι κυριαρχεί και πάλι φαίνεται λοιπόν ότι πάνω σε αυτή την αντίθεση είναι δομημένη ολόκληρη η τραγωδία και μέσα από αυτή μπορούμε να οδηγηθούμε σε ευρύτερους προβληματισμούς για την αλήθεια και τη γνώση.

- **Ας εντοπίσουμε σ' αυτήν τη στιχομυθία λέξεις ή φράσεις που εκφράζουν το πραγματικό και το φαινομενικό.**

Στη στιχομυθία ανάμεσα στην Ελένη και το Μενέλαο υπάρχουν λέξεις και φράσεις που εκφράζουν το πραγματικό και το φανταστικό. Το πραγματικό εκφράζουν λέξεις και φράσεις όπως «ούτ' είμαι κλέφτης» (στ. 615), «Ελληνίδα» (στ. 624), «μα έχω άλλη γυναίκα...» (στ. 643). Το φανταστικό εκφράζουν λέξεις και φράσεις όπως «το είδωλό μου» (στ. 644), «για έναν ίσκιο» (στ. 652). Η φράση «Τ' όνομα ολούθε πάει, όχι το σώμα» (στ. 650) εκφράζει την αντίθεση ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό, το *είναι* και το *φαίνεσθαι*.

- **Ας συζητήσουμε σε ποιο βαθμό είναι δικαιολογημένη η προσκόλληση του Μενέλαου στο φαινομενικό.**

Η προσκόλληση του Μενέλαου στο φαινομενικό δεν είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Βέβαια, όταν η Γερώντισσα του αποκάλυψε πως στην Αίγυπτο βρίσκεται κάποια Ελένη, που έχει την ίδια ιστορία και την ίδια καταγωγή με τη γυναίκα του (στ. 528-534), ο Μενέλαος κατέληξε στο συμπέρασμα πως πρόκειται για κάποια συνώνυμη ή για κάποια διαβολική σύμπτωση (στ. 556 κ.ε.). Τώρα όμως έχει αυτή τη γυναίκα μπροστά του, η οποία δηλώνει πως είναι η σύζυγός του και του εξηγεί πώς βρέθηκε στην Αίγυπτο και ποια γυναίκα έφε-

ρε αυτός μαζί του. Μάλιστα, όπως ο ίδιος παραδέχεται, είναι όμοια με τη σύζυγό του (στ. 639, 641), ενώ είχε ακούσει τόσο το Χορό (στ. 576 κ.ε.) όσο και την Ελένη (στ. 591-594) να μιλούν για αυτόν, πριν ακόμα γίνει αντιληπτός.

Βέβαια, η άρνηση του Μενέλαου να παραδεχτεί την αλήθεια και να πάψει να είναι προσκολλημένος στο φαινομενικό δημιουργεί δραματική ένταση και δυναμώνει την αγωνία των θεατών για την εξέλιξη της σκηνης. Παράλληλα, δημιουργεί έντονη τραγική ειρωνεία, αφού δυσχεραίνει και καθυστερεί την αναγνώριση.

- **Πιστεύεις ότι συναντάμε ανάλογες συμπεριφορές και στις μέρες μας; Η προσκόλληση στα φαινόμενα μας εμποδίζει σήμερα να γνωρίσουμε την αλήθεια;**

Οι καταστάσεις που συναντάμε στην αρχαία ελληνική τραγωδία έχουν διαχρονικό χαρακτήρα. Και σήμερα βρίσκουμε ανθρώπους που μένουν προσκολλημένοι στο φαινομενικό και αδυνατούν ή αρνούνται να αποδεχτούν την αλήθεια και την πραγματικότητα. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που η αλήθεια «πονά», ενώ η πλάνη, το φαινομενικό, ανταποκρίνεται στις επιθυμίες. Η προσκόλληση στα φαινόμενα πολλές φορές μάς δημιουργεί προκαταλήψεις, μας παρασύρει σε λανθασμένες επιλογές ή εκτιμήσεις και δυσχεραίνει την ανεύρεση της αλήθειας.

2 Η τραγική ειρωνεία, όπως έχουμε αναφέρει, σχετίζεται με το παιχνίδι ανάμεσα στη γνώση και την άγνοια.

- **Ας εντοπίσουμε περιπτώσεις τραγικής ειρωνείας στη σκηνή και ας διερευνήσουμε τη λειτουργία της σε σχέση με τους θεατές.**

Στην 1η σκηνή του Β΄ Επεισοδίου υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις τέτοιας τραγικής ειρωνείας, όπως:

- α) Οι θεατές γνωρίζουν πως ο άντρας που βρίσκεται στη σκηνή είναι ο Μενέλαος, ενώ η Ελένη το αγνοεί και τώρα αποδιώχνει (στ. 602-606) αυτόν που περίμενε τόσα χρόνια.
- β) Οι θεατές γνωρίζουν πως κάτω από τη στολή του ναυαγού κρύβεται ο ένδοξος στρατιώτης της Τροίας, αλλά η Ελένη τον θεωρεί κλέφτη και όργανο του Θεοκλύμενου (στ. 611-616).
- γ) Οι θεατές γνωρίζουν πως η γυναίκα που βρίσκεται μπροστά στο Μενέλαο είναι η Ελένη, ενώ αυτός δεν το γνωρίζει και αρνείται στη συνέχεια να το αποδεχτεί (στ. 629).

Μέσα από αυτό τα παιχνίδια ανάμεσα στη γνώση και την άγνοια οδηγούμαστε σταδιακά στην αναγνώριση. Οι θεατές, που γνωρίζουν την αλήθεια, αγω-

νιούν και εύχονται να γνωρίσουν την αλήθεια και οι δύο ήρωες. Επομένως, η τραγική ειρωνεία επηρεάζει συναισθηματικά τους θεατές, καθώς νιώθουν να συμπάσχουν με τους ήρωες και να αγωνιούν για την τύχη τους.

• **Πώς συσχετίζεται η τεχνική αυτή με τη βασική αντίθεση του δράματος είναι – φαίνεσθαι;**

Η τραγική ειρωνεία σχετίζεται άμεσα με τη βασική αντίθεση του έργου, την αντίθεση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι. Οι ήρωες μένουν προσκολλημένοι στο φαίνεσθαι και αδυνατούν να διακρίνουν την αλήθεια. Η Ελένη μένει προσκολλημένη στην άθλια εμφάνιση του Μενέλαου και αδυνατεί να παραδεχτεί την αλήθεια, ότι πρόκειται για το σύζυγό της. Αλλά και ο Μενέλαος μένει προσκολλημένος στο φαίνεσθαι και νομίζει πως το είδωλο της Ελένης, η γυναίκα που πήρε μαζί του από την Τροία, είναι η πραγματική Ελένη.

στ. 617-658 ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 4 (σελ. 53 σχ. βιβλίου)

◆ **Σχολιασμός**

Το πρώτο απόσπασμα από το ποίημα του Ρίτσου *Η Σονάτα του Σεληνόφωτος* τονίζει την ιδέα πως μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση μιας άποψης παίζει η οπτική γωνία από την οποία κάποιος βλέπει τα γεγονότα. Οι καθρέφτες εκφράζουν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες από τις οποίες μπορούμε να δούμε τα γεγονότα. Ο ραγισμένος καθρέφτης παρουσιάζει τεμαχισμένο το πρόσωπο, ενώ ο σκονισμένος το παρουσιάζει θαμπό. Ένας άλλος καθρέφτης θα το παρουσιάζε διαφορετικό. Τούτο σημαίνει πως σημασία για την ανεύρεση της αλήθειας έχει η επιλογή της κατάλληλης οπτικής γωνίας και του σωστού τρόπου θεώρησης των πραγμάτων. Στην περίπτωση μας, ο Μενέλαος αναζητεί την αλήθεια, αλλά, καθώς είναι προσκολλημένος στο φαίνεσθαι, δυσκολεύεται να την ανακαλύψει και να την αποδεχτεί.

Στο δεύτερο απόσπασμα εξηγείται η σημασία που έχει η λέξη «είδωλο» στη φυσική. Σύμφωνα με αυτήν, είδωλο είναι η αναπαραγωγή της οπτικής εικόνας ενός αντικειμένου, όχι του ίδιου του αντικειμένου. Στην *Ελένη* του Ευριπίδη υπάρχει η πραγματική Ελένη και ένα ομοίωμά της, ένα είδωλό της, η γυναίκα που βρισκόταν στην Τροία και τώρα την έχει ο Μενέλαος μαζί του.